

De Statentreden tot het onderzoek van het gedrag des Konings. Verklaren hem onbeguaam tot de Regeeringe.

zoo gingen de Staten over tot het onderzoek van de bezettingen van den Koning Alphonsus / en bevonden hebbende / dat hy nog in vrede nog in Oorlog bequaam was / haaz te mainteneren / zoo verklaarden se hem onbeguaam tot de Regeeringe; souden vervolgens Gedeputeerden aan Don Pedro / en lieten hem de Regeeringe onder zoodanige voorwaarden als ik gesegt hebbe aanbieden / daaz byvoegende dat het haaz leed sou wesen / indien hem het selve niet aangenaam mogt zyn.

De Prins / die pas uit een lange verbzinkinge gekomen was / en andere zaken in het hoofd hadde / die hem nader aan het hert lagen als dese / stond toe alles wat de Staten van hem begeerden; en wierd alzoo / onder den Titel van Prins Regent / bekleed met de Regeeringe van het Koninkryk; 't welk evenwel het Volk niet seer behaagde / die liever gewild hadden / dat hy den naam van Koning had aangenomen: maaz belangende de Grooten / die presen met eenparigheid van stemmen syn Zeedigheid.

Den Koning. word onvermogen tot den Houtwelyken staat, en syn Houtwelyk met de Princesse van Aumale voor nul verklaard.

Maaz nademaal 'er selden een geluk / en nog veel selden 'er een ongeluk alleen komt / zoo had den Koning Alphonsus ook ter selver tyd het dubbelde ongeluk / van niet alleen dooz de Staten van het Koninkryk onbeguaam tot de Regeeringe verklaard te zyn / maaz ook dooz een sententie van den Geestelyken Regter / in dato den 24. Maazt / onbeguaam tot den Houtwelyken Staat / en syn begomen Houtwelyk met de Princesse van Aumale vooz nul en van geen 'er waazden / verklaard te worden.

De Koninginne liet dit bonnis den eigensten dag aan ieder van de drie Staten van het Koninkryk bekend maken; verzoekende met een haaz Wisset weerom te mogen hebben / alsof se seide geresolveert te zyn / om sonder uitsfel weer na Dankryk te gaan.

De Staten in overleg genomen hebbende / 't geen haaz van wegen de Koninginne was voorgesteld / beslooten eenparig haaz uiterste vermogen aan te wenden / om gemelte Koninginne in Portugaal te houden: en om het selve op de eerlykste en fatsoenlykste wyse te doen / zoo resolveerden se / dat ieder lid der meergemelte Staten sig by den Prins Regent verhoegen soude / en hem by geschryft de reden overgeven / die men soudeelde te hebben om hertelyk te wenschen / dat hy de Koninginne sou ten Houtwelyk nemen.

Don Pedro / de geselde drie vertoogen gelesen hebbende / en misfchien de zake zelfs niet anders wenshende / gaf tot antwoord / dat hy altoos genegen was geweest / om in alle zoodanige voorvallen / in welke de eere en het welwesen van het Koninkryk gelegen was / alles toe te brengen wat in syn vermogen was / en dat se bygevolge staat konden maken / dat hy in het tegenwoordige in geen gezecke sou blyven / haaz begeerte te voldoen / en het voorgeselde Houtwelyk / indien het met believen van de Koninginne was / te voltrekken.

De Gedeputeerde / dit antwoord bekomen hebbende / gingen vervolgens by de Koninginne / om haaz het eigenste vooziel te doen; en dese / wete

wederzyden zynde toegestaan:

uit

met konnende wederstaan de ernstige begeerte / en de blyken van hoog Soo
agtinge en genegenheid diese haaz betoonden ; en misschien ook / om maakte
datse van de zake zelfs niet bzeemd was ; stond toe / dat men ober men een
de voozwaazden van dit Houwelyk in onderhandelinge trad : worden ontwerp
de van dit alles aanstonds kennis / dooz Don Pedro / aan den Raad van Hou-
van Staten gegeven ; die het selve niet alleen approbeerde / maar welyke
ook aansteld / om het selve hoe eer hoe lieber voozt te setten : en wter- Voor-
den ten voozschreiben einde / aan de 3de van den Prins / den Mar- waarden.
quis de Rice / en Don Godrigo de Menefez ; en aan de 3de van de
Princesse / den Hertog van Cadabal / en den Marquis de Ma-
rsalbe benoemd / om de voozwaazden van dit Houwelyk op te
stellen.

Maaz zoo ras was dit vooznemen niet rugtbaaz gewoorden / of Men
men begon te twyfelden / of dit Houwelyk / sonder voozgaande dif- twyfeld
pensatie / wel wettig kon voltrokken worden. En niet tegenstaande of dit
men in Portugaal / omtrent diergelyke dingen / gansch niet scrupu- Houwe-
leus is ; zoo scheen egter de publique eerbaazheid / in een zaak die lyk, son-
van zoo grooten eclat was / en waaz van men byna nooit weerga ge- der voor-
zten had / iets meer als een bloote sententie van de Geestelphheid van gaande
Lissabon te bereisfchen. dispensa-
tie, wel

Maaz ziet hier een zaak / die in dese gelegenheid niet beeter van pas kan vol-
kon 3^{yn} : hier in bestaande / dat ter selver tijd wanneer men besig trokken
was / om aan alle kanten Doctoren op te zoeken / om dese zaak te worden.
examinieren / en goed te keuren / Monsieur Versus uit Brankph Die net
quam / mee bzingende een Dispensatie / zoodanig als men in cas subject van pas-
van nooden had ; waaz mee het op de navolgende wyse was toe- se, en
gegaan. op een

Den Bisschop van Laon , met Lionne de Berni , Secretaris van ganfch
Staat / naa Sint Germain gaande / en malhander onderhoudende onver-
over de affaires van Portugaal / en wat gevolgen de selve fouden wachte
mogen hebben / zoo gebeurde het dat desen snedigen Minister / die een wyse
Bulle van den Legaat a Latere , 3^{yn}de den Cardinal van Vendome / komt te
in handen had / tegen den Bisschop van Laon selve ; dat hy seker- arrive-
lyk geloofde / dat dese Bulle wel zoo ampel 3^{yn} zoude / dat men daaz ren.
uit een Dispensatie sou konnen opmaken. Dit zoo zijnde / zoo soude
het selve van grooten dienst konnen 3^{yn} / zoo wanneer den Prins Re-
gent de Princesse van Humale eens ten Houwelyk / als ligt sou kon-
nen gebeuren / pzetendeerde. Zoo geseld / zoo gedaam : de Bulle
wterd geexpedteert / en Monsieur Versus wierd / daaz mee ten eer-
sten na Lissabon gesonden / en quam zo wel van pas / dat het van al
spn leven nooir beeter sou hebben konnen slagen.

¶ Was dooz middel van dese dispensatie / dat den Marquis de Waarop
Marsalbe / representerende den Prins / en den Hertog van Cadabal / dit Hou-
representerende de Princesse / met den anderen dooz den Bisschop van welyk,
Cargue getrouwd wterden / en dat herbolgens op den tweeden April / onder

grootte acclamatie, word voltrokken. Den Prins Regent legden eed af, en word erkend van alle uithemsmogendheden. Den Pater de Ville word na Romen gesonden, om confirmatie van de geseide dispensatie. Infante uit dit Houweljk geboren. Den Koning Alphonsus na Terceira gesonden. De elfs overlyden. Geboorte van Donna Isabella Louise.

den Prins / omringd met alle de Grooten van het Koninkryk / in het Convent van de Hope quam / en van daar de Princesse na de Quinte van Alcantara leide / die 'er niet bezre van daan is : op welke plaats se dan nog eens de zegeningen van den selben Bisschop ober dit Houweljk ontfingen ; vergeselschapt zynde met de acclamatten van een oneindige menigte aanschouwers van dese plegtelykheid.

Twee maanden na 't voltrekken van dit Houweljk dede den Prins den Eed aan de dize Staten / van de Wetten van het Koninkryk te sullen maintineren ; en de dize Staten in tegendeel / representerende de geheele Monarchie / deden den Eed van getrouwticheit aan den Prins ; en van dien dag aan wierden alle zaken geëxpedieert onder de naam van den Regent ; die niet alleen van syn Volk / maaz ook van alle Koningen en Staten van Europa / voor zoodanig erkend wierd.

De Staten van het Koninkryk continueerden haaz Vergaderinge tot den eersten August : maaz onder alles wat tot hiertoe was voorgeballen / scheen 'er niets met zoo veel precipitanctie geschied te zyn / als het voorschreven Houweljk ; en waazlk het selve was niet ten eenemaal sonder reden. Men resolveerde dan / dat men den Pater de Ville na Romen sou senden / om de confirmatie van de geseide dispensatie te erlangen : die zo wel in syn voornemen slaagde / dat Clemens de negende aanstonds aan het opmaken van zoodanigen Acte dede arbeiden ; inboegen dat alles wat ten voorschreven einde bereyscht wierd / binnea den tyd van een jaaz was afgedaan ; gelk dan ook binnen het eigenste jaaz / uit dit voorschreven Houweljk / de Infante Donna Isabella Louise geboren is. En belangende den Koning Alphonsus / de selve wierd ondertussen na het Eiland Terceira gezagt ; zynde een van de zoogenaamde Azores ; en naderhand / om te meerder vestigheit / weer na Portuaal ; almaaz hy in het Kasteel van Cintra , bier ruylen van Lissabon gelegen / onder een goede opzigt bewaazd wierd / tot dat hy op den 12. December 1683. deser wereld quam te overlyden : als wanneer Don Pedro / die tot hier toe / onder den Epel van Prins Regent / het volkomen bewind van zaken had in handengehad / ook met een in het volkomen regt en erfentis van syn Broeder succedeerde.

Att dit Houweljk wierd / gelk wy gesegd hebben / geboren Donna Isabella Louise , Infante van Portuaal / den sesden January / 1659. die in den jare 1680. tot Princesse / of presumptieve Erfgename van Portuaal / wierd verklaazd / en den 21. October 1690. deser wereld quam te overlyden.

Dese Princesse wierd gehouden voor de schoonste en volmaakste van haaz fere en rang / die doen ter tyd in Christenryk gebonden wierd : en sulks niet alleen volgens de gedagten der Portugiesen / die de selve tot aanbiddens toe vereerden ; maaz ook de byemdelstgen / en wel insonderheit die gene / die met een publike Character

Word voor de schoonste Princesse van haar tyd gehouden.

bekleed sijnde / occasie hadden / haaz dierbaze persoon te genaken / moesten bekennen / datse den lof / die haaz uit desen hoofde wierd toegelegd / volkomen waazdig was.

Dit / gevoegd by de verwoagtinge dese doe ter tyd hadde / om als eenige erfgenaam tot de Kroon van Portugaal te succederen / was oorzaak / datse van de meeste Princen / en onder dese ook van de magtigste Monarchen / ten Houwelijck wierd verzoegt.

De eerste van dese pretendenten was Victor Amedeus / de tegenwoordige Hertog van Saboyen / en Cousyn Germain van de Infante: zynde Madame Royale, Maria Johanna Baptista van Savoyen, Princesse van Nemours, Moeder van desen Hertog / de eigen Sufter van de Koninginne van Portugaal / Moeder van de Infante.

Dese onderneminghe slaagde zoo wel / dat men in den jare 1680. aan het Houwelijcks Contract begon te arbeiden / en het selve wel haast tot perfectie had gebragt: inwoegen dat 'er niets aan scheen te mangueren / als dat den Hertog tot Tiffabon quam / om het selve in gebolge van het voorszreven ontwerp / te voltrekken; 't welk egter nooit en geschiede. En vermits die een zaak is / die wegens zyn selfzaamheid / en ongemeene wisselballigheden (meer dan Staatkundige belangen / als van andere beginselen ahangende) een groot gerugt in de Wereld gemaakt heeft: zoo oordeele ik van myn pligt te zyn / H. Ed. de selve zoo naauwkeurig als mogeljk is vooz te stellen / en de ware reden aan te toonen / waazom het voorszreven Houwelijck zoo onverwagt en schieljk wierd verzoeken / als het gelukhtig en voozspoedig geslooten was.

't is ligt te bezeypen / dat dit Houwelijck eerst tuffen de Koninginne en Madame Royale / als respectie Moeders van dese twee Contractanten / ontwoopen is: Want hoedanig het selve anderen sou mogen toeschynen / zo konde het dese twee Vorstinnen niet anders als seer voozdeeljk ten weerzuden voozkomen.

Madame Royale was / gedurende de minderjarigheid van haaz Zoon / tot Regente van Saboyen / by het overlyden van haaz Van Charles Emanuel, in den jare 1675. aangesteld. En nademaal den jongen Hertog / ten tyde wanneer men van dit Houwelijck begon te spreken / in syn vpspiende jaaz trad; en dat hy weinig tyd van te dooren meerderjarig was verklaazd: zoo konde Meebzouto de Hertoginne wel merken / dat by aldien / hy eens de Regeeringe in handen kreeg / zy alsdan geen groot gesag meer hebben sou; en dat 'er by gebolge geen beter middel was / om in het aansien / het welke sy tot hiertoe gehad hadde / te continueren / als haaz Zoon onder zulke goede voozwaazden na Portugaal te senden. Met een woord / de begeerte om te blyven regeeren / en de ambitie om Moeder van een Koning te zyn / hebben haaz sonder twyfel doen besluiten / haaz oor

En van de Magtigste Potentaten ten Houwelijck verzoegt. Synde de eerste van dese pretendenten den Hertog van Savoyen. Wordende dit Houwelijck wel geslooten, maar om reden van Staat, nooit voltrokken. Het welke een groot gerugt in de wereld veroorzaakt heeft. Door wie dit Houwelijck eerst omworpen is? Wederzydse beweegzeden,

118 Nieuwe Historische Reisbeschrijvinge van
aan de voorstellingen van haaz **Suster** / aangaande dit **Houwelyk** te
verleenen.

En belangende haaz **Suster** / de **Koninginne** van **Portugaal** / na-
demaal de selve heel veel tot de verheffing van den tegenwoordigen
Koning gecontribueert / en boven dien een groot deel aan de **Regeer-**
ringe had ; en dat haaz gesag onmogelyk zoo groot sou gebleven zyn /
indsen 'er een ander uitheems **Prins** aan het **Hof** gekomen was : zoo
konse geen beter **partje** / als die van haaz **Heef** en **Dogter** / verkie-
sen / om zoo wel booz het tegenwoordige als toekomende / haaz eigen
gesag te maintineren.

Men heeft dan reden van te geloven / dat dit de eigentlijke moti-
ven sijn geweest / die dese beide **Dozstinnen** bewogen hebben / om zo-
danigen **Houwelyk** / als dat waaz van wy spreken / tuffen haaz **lud-**
der **Kinderen** te begeren. En indsen men wel bedenkt / hoe grooten
gesag een ieder van dese twee / in haaz respective **Staten** / had : zoo
zal menlygtelyk konnen begyppen / datse geen andere als sig zelven / tot
bemiddellinge van dit **Houwelyk** van nooden hadden.

Sommige hebben hier de **Fransen** op het tappt willen brengen /
en gemeend dat de selve daaz veel toe souden gecontribueert hebben : ge-
lyk 'er dan ook effectvelyk weintig zaken van aangelegenheid / in eenig
Hof van **Europa** / voozballen / in de welke sy niet sekerd eenigen tyd
haaz deel nemen. Ook kan men niet ontkennen / dat het voozsche-
ven **Houwelyk** niet in verscheiden opzigten seer voozdeellig vooz **Drank-**
ryk sou sijn geweest ; het welke / myn 's oordeels genoege was / om
een **Partje** als de haare te verpligten / van zig in sulken gelegen-
heid niet te vergeten / of ten minsten niet volkomen indifferent
te zyn.

Men wil dan dat dit **Houwelyk** dooz den **Cardinaal** d' **Estrees** ont-
wozpen is / die in dit eigenste jaaz ober de **Bergen** ging / onder pre-
terti van sommige verschillen / tuffen het **Hof** van **Romen** en van
Drankryk / te bereffenen ; maaz inder daad om de **affaires** van sijn
Maeester met de **Dozsten** van **Italien** / te verhandelen : hebbende ex-
presse oydze / om de selve tot **Turyn** te doen komen / met oogmerk /
zoo als men seide / om daaz dit **Houwelyk** dooz te slaan : en men ooz-
deelde / dat desen **Cardinaal** de allerbeguaamste persoon van de werelt
was / om sijn **Maeester** in desen opzigte dienst te doen.

Hy was aan beide **Partien** vermaagschapt ; uitsteekende geagt van
de **Hertoginne** van **Saboyen** / en sijn **Cardinaalschap** schuldtyg aan de
Koninginne van **Portugaal** / inboegen dat alles wat van hem vooz-
quam / niet anders kon worden aangemerkt / als strekkende tot wel-
baazd van de wederzydse **Familie**. Sommige voegen 'er by / dat
hy om sijn voozstel de **Hertoginne** te smakelyker te maken / oydze
gehad sou hebben / van haaz van de bescherminge van **Drank-**
ryk te versoecken / ten einde om haaz by de **Regeeringe** te mainti-
neren.

Andere
willen
dat dit
Houwe-
lyk door
Vrank-
ryk sou
wesen
voorge-
feld.

En dat
'er den
Cardi-
naal d' **E-**
strees de
eerste
voorslag
van ge-
daan sou
hebben.
Als synde
de al-
der be-
quaamste
persoon,
die tot
zoodani-
gen werk
gem-
ploeert
kon
worden.

Anderen willen nog hooven dien verfekeren / dat de Franfen / al-
 doorens tot het boozstellen van dit Houwelijc te komen / alle debot-
 ren fouden hebben aangewend / om de Infante van Portugaal booz-
 den Dauphyn te verkiypgen. Want behalven dat het Koninkrijk van
 Portugaal aanmerkelijk in zig zelve was / zoo konde het felve mer-
 kelyk tot het boozfetten van haaz andere oogmerken dienen: hier in
 beftaande / datse de vereeniging van Spanjen / en een Antverfele Mo-
 nazchte op het oog hadden. Maaz ziende datse in dit booznemen be-
 droogen waren / dooz de menigvuldige negotiatien van andere Prin-
 cen / die zig hier by te seer geinteresseert bonden / zoo dedense haaz
 best / om de ondernemingen der Spanjaazden diese ten desen opzigt /
 booz haren Koning fouden mogen hebben / vuzgeteloos te maken / als
 ook van alle die gene die eenigfins aan de belangens van dese Itzoon
 verbonden waren.

Om hierin haazlustden oogmerk te beter te berefken / zoo geloofden
 fp het beste middel te zyn / een Prinz booz te stellen die van haaz de-
 pendeerde / of waaz mede fp na haaz welgeballen leven konden; schyn-
 nende niemant haaz zoo bequaam tot het boozschyeben oogmerk / als
 den Hertog van Sabopen.

Men boegd 'er by / dat men nog een ander reden verfonten had /
 om den Hertog van Sabopen booz te stellen / dat is / dat den Hertog /
 naast den tak van Oostenryk / die tegenwoozdig op swakke voeten
 stond / aanspraak hebbende tot de successie van Spanjen / als zynde
 afkomstig van Catharina / Dogter van Philippus de Tweede / en
 uit kzagte van het Testament van Philippus de Vierde: zoo konden-
 se zig / wanneer den Hertog eens in Portugaal was vast-gesteld /
 naaz eigen welgeballen van dit middel bedienen / om te beletten dat
 Spanjen niet in handen van den Tak van Duitfland viel: hoopen-
 de datse den Hertog van Sabopen fouden doen pfereren; 't fp dooz
 haaz heimelyk verftand datse tot Madrid hadden / of wel dooz kzagt
 van wapenen / waaz mede fp hem fouden te hulpe komen. Daaz-
 en boven geloofden zp / dat den Hertog van Sabopen / indien die eens
 gebeurde / heel ligtelyk onder de geseide Doozwaazden fou betwoogen
 worden / om het Koninkryk van Navarre aan Frankryk af te staan /
 of datse hem ten minsten fouden verpligten / om Piedmont en Sa-
 bopen / dooz het een of ander Tractaat aan Lodewyk de Dertiende
 te cederen / al was 't maaz om daaz booz te beletten / dat hem de
 lust niet fou oberkomen / om den Hertog selfs uit Spanjen en Portu-
 gaal te verdyphen.

Maaz dese inzigten schynen / om de waazheid te seggen / by
 wat bezre gezocht te zyn: en daazom hebben andere seer wel ge-
 doozdeeld / dat die gene die ik H. Ed. tegenwoozdig gaa verha-
 len / byz beeter met haaz eigentlyke belangens ober een quamen.

Men geloofde dan / dat indien men den Hertog zoo bezre van
 huts zond / het selve zoo grooten misnoegen onder de Gemeente fou
 ver: zyn.

Andere
 willen
 dat
 Frank-
 ryk dese
 Princesse
 voor d'n
 Dauphin
 selve
 gepre-
 tendeer-
 fou
 hebben.

En dat
 het sel-
 e myluk-
 kende,
 den Her-
 tog van
 Sovoien
 fouden
 hebben
 voorgé-
 flagen.
 Wat
 reden
 Frank-
 ryk hier
 toe
 fouden
 bewogen
 hebben.

Andere
 reden,
 die
 waar-
 schynly-
 ker als
 de 'eerfte
 ver: zyn.

120 Nieuwe Historische Reisbeschryving van
beroozaken / dat de Regeerende Hertoginne sou genooftaakt zyn /
affiffentie by Frankryk te versoeken; en dat by gebolge Savopen aan
haazluidder welgeballen sou opgeoffert zyn.

Frankryk had / gedurende den boozgaanden Oozlog / tot syn na-
deel en leedwefen onderbonden / dat geen van alle syn konftenarien
had willen gelukken / om dese Princesse zig booz haaz partie te doen
berklaren / of in het allerminste van die exacte neutraliteit / diese
met het begin van haaz Regeeringe had boozgenomen te onderhou-
den / te doen afstophen. Hier dooz waren de Staten van den Hertog
van Savopen / als een soort van een Barriere booz den Staat van
Milanen gewoorden; die sonder dat altijd booz de insultes van Frank-
ryk sou hebben bloot gelegen. En 't geen haaz nog te meer verbit-
terde was / dat de Princesse Regente een gebooren Onderdaan van
Frankryk was; en datse zig geflatteert hadden / datse zo wel een
Franse van neiginge / als van geboorte sou syn geweest. Maar de
Hertoginne / niet tegenstaande dit alles / gedurig verhaogt blyvende
aan de ware interessen van haaz Zoon den Hertog / zoo onderbonden-
se dat alle haaz ondernemingen byzgeteloos / en alle haaz mesures verp-
eld wierden: te meer om dat den Hertog van Giovinazzo, Ambas-
sadeur van Spanjen / aan het Hof van Turin residerende / dooz syn
weergaloose schyanderheid en standvastigheid / alle haaz aanslagen de
berstuden.

Maaz hoe grooter swaartgheld sy luiden / gedurende dit alles / ont-
moeten / hoe meer sy haaz best deden / om de selve te boben te ko-
men / en haaz oogmerk te verbolgen. Hier van daan was het / dat
men by het sluiten van den Brede resolbeerde / zig van een passagie
naa Itallen / het koste wat het wilde / tegen den eersten Oozlog te
bersekeren / zig meester van Casal te maken / en het Hertogdom
van Savopen als van Frankryk te doen afhangen.

'T is onnoedig te seggen / of / en hoe bezre sy omtrent haaz eerste
booznemen geslaagd zyn; maaz ten opzigt van de twee laatste kan ik
niet nalaten te seggen / datse de partien met de welke sy te doen had-
den / op haaz swakste bonden: zynde de liefde tot het geld de over-
heerschende passie van den Hertog van Mantua; gelph de begeerte
om te regeeren / die van haaz Koninglyke Hoogheid: zoo dat het
volhazden in de Regeeringe een gedurige tentatie booz de selve was / en
meer op haaz vermogte / als alle het geweld dat men te vooren had
aangewend; en waazlyk daaz en was geen groote apparentie / dat
sy zig sonder de hulpe van Frankryk daaz in maintaineren kon. Men
mag dan uit dit alles besluten / dat en het eene en het andere / dat
is / zoo wel de continuatie van haaz Regeeringe / als de bescher-
minge van Frankryk / haaz is aangeboden / wanneer den Cardi-
naal d'Estrees haaz de boozstellinge van dit Houwelik dede.

Maaz wie de persoonen / of welke de betweegreden mogen syn ge-
weest / die tot het boozzetten van dit Houwelik gecontributeert heb-
ben;

ben; 't is seker dat het selve eindelijk zoo bezre is geabanteert ge-
weest / dat niemand in de wereld aan het voltrekken van het selve kon
twpfelen.

Men maakte zoo wel tot Lissabon / als tot Curin / groote toe-
bereidselen tegen den tijd dat het selve sou gecelebreert worden: ja alles
was ten booschreben einde volkomen vaazdig.

De Staten van het Koningryk van Portugaal waren by malkan-
deren geroepen / om de Infante tot presumptive Erfgename van de
Kroon te verklaren / en / om in haaz fabeur / van de Wetten van La-
mego te dispensereren.

Dese Wetten sijn fundamentale instellingen van het Koningryk / en
hebben hier de selve kragt als in Frankryk de Leges Salicaz; of zoo ge-
naamde Salique Wetten.

Door een van dese Wetten / gelijk wy in onse eerste Missive getoond
hebben / word een Dogter van Portugaal van alle regt en aanspraak
tot de successie van de Kroon verstooken / wanneer se met een uit-
heems Prins komt te trouwen. En al zoo het selve gebal hier tegen-
woordig eersteerde; zoo was 't niet meer als reden / dat de Staten van
den Lande daaz van dispenserden.

Den Hertog had sijn gultpagie booz uit na Lissabon gesonden / tenein-
de om de selve by sijn konst gereed te binden.

Daaz was een Esquadze Oorlogschepen gereed gemaakt / om sijn Ko-
ninglyke Hoogheid te gaan afhalen.

Hoofst sag men een Vloot / of een Esquadze Oorlogschepen / die
beeter als het tegenwoordige waren opgeschikt. Den Admiraal /
waazop sijn Koninglyke Hoogheid geembaazqueerd sou worden / was /
behalven de onnoemelyke rijkdommen / waaz mee het selve van bin-
nen vercierd was / van buiten zoo bezre het buiten het water quam /
zoo swaaz berguld / dat men het om die reden Monte de Ouro, dat
is / den Gouden Berg noemde. Ik en soude niet durben seggen /
hoe groot men wil dat de somme geweest sou sijn / die het selve van
wegen het bloote vergulden gekost heeft. Waaz hier van den ik ver-
sekerd / dat het gemelte schip eenige jaren na sijn te rugge komste /
in de Riviere hebbende leggen bergaan / ende bezrotten / seker Chy-
mist de assurantie had van sijn dienst het Hof aan te bieden / onder be-
lofte van een groote quantiteit goud uit de enkele fragmenten / of bu-
tenste oberblyffelen / te sullen halen: wozynde hem het selve niet al-
leen toegestaan / maaz ook van hem voltrokken / wanneer het Schip
was aanstukken gestooten; het welke niet meer als dese eene togt ge-
daan had.

De Portugyses Adel was / of scheen ten minsten van vrygde we-
gens dit Houwelijck zoo getransporeert te sijn / en zoo onderduldig /
om haaz Hof by haren nieuwen Dozt te maken / dat het gzoorste gedeelte
besloot / de reise derwaazts aan te nemen / en hem in sijn eigen Land
te gaan opwagten.

Dit Hou-
welyk
dange-
looten
zynde;
Zoo
maakte
men
tot Lis-
fabon al-
lerhande
toestel,
om het
selve te
voltrok-
ken.
De In-
fante
wordt tot
presump-
tive Erf-
gename
ver-
klaart.
En men
dispens-
seert in
haar fa-
veur, van
de Wet-
ten van
Lamego.
Een kost-
stelyk
Esquader
uitge-
rust, om
den Brui-
degom
tot Niza
te gaan
halen.

Hertog
van Ca-
daval
Hoofd
van dit
Esqua-
der.

De za-
ken be-
ginnen
tot Tu-
rin van
gedaan-
te veran-
deren.
Den Adel
begind
sig tegen
dit Hou-
welyk
aan te
kanten.
En wat
reden
haar hier
toe be-
woogen.

Die van
de Her-
toginne
wel be-
grepen
worden;
maar die
egter
perfi-
steert by
haar
voorne-
men.

Den Hertog van Cadaval / die aan 't hoofd van desen Adel was / wierd Admiraal van de Bloot gemaakt : doende elk om stryd zyn best / om de Schepen op welke sy baren souden op het heerlykste en pragtigste uit te rusten : tot zoo verre dat sommige / van wegens de excessieve onkosten / dese ten voorschreven einde aantwenden / tot op den huidigen dag nog op haaz verhaal niet gekomen zyn.

Terwyl men al desen toefsel tot Tiffabon maakte / en dat de Bloot gereed lag om 't zell te gaan / zoo begonnen de zaken tot Turin van gedaante te veranderen : zijnde den Adel van Savopen en van Piemont niet half zoo content als die van Portugaal ; om dat men zig daaz inbeelde / het desself der Franssen klaazder als elders in te zien.

Want zoo ras was dit Houwelyk niet bekend gemaakt / of een ieder was met dese gedachte ingenomen / dat wanneer se den Hertog zoo verre weg souden / begeleid / gelijk het betaamde / met syn voornaamste Ministers ; de Franssen / die naa alle waarschynlykheid / de Werkmeesters van alle dien toefsel waren / souden haaz best doen om haaz te doen berazmen / dooz de onkosten dese in dese gelegenheid genoodzaakt waren te dzagen ; en wel voornaamentlyk / om in de absentie van haaz Souberaen / en van syne Raadslieden / zig meester van het gansche Land / en van alle syn Staten te maken.

Sy begonnen dan onder malkander te complotten / en aan de Hertoginne bekend te maken / hoe nadeelig dat sy geloofden dat dit Houwelyk / 't welk sonder haaz kennis gemaakt was / booz den Prins en booz den Staat sou konnen wesen ; terwyl den Hertog / gelyke boozgaden / om geen andere reden zoo verre versonden wierd / als dat sy verholgens te gemakkeliker ten prope aan de Franssen wierden ober gegeven.

De Hertoginne begreep seer wel / dat dit gebolgen waren / die uit het voorschreven Houwelyk voort souden komen ; maaz aan de andere zyde bedenkende / dat haaz Regeeringe onmogelyk langer sou konnen duren / indien het selve quam te bzeken : zoo dede haaz dese gekerde opschuddingen van den Adel van Savopen / zig niet minder ontroerd toonden als de Hertoginne selver.

De Franssen deden dan een goed getal Troepen naa de Frontieren van Savopen trekken / en de Hertoginne vergaderde ondertussen zoo veel van de hare / als het mogelyk was ; onder pzetert van de Franssen haaz desself datse op Casal gefozmeert hadden / te beletten : want den Hertog van Mantua had ontrent de selve tyd dese plaats onder de hand aan Bankrpk verhoogt ; hoewel sy eerst eenigen tyd daaz na / daaz van in possessie quamen.

Maaz tot Lissabon was ondertusschen alles in volkomen rust en blyde. Men had aldaar een solemnele processe gedaan / wegens het sluiten van dit Houwelijck / en om van den Hemel een gelukkige reis te beelden. Maaz daar gebeurde gedurende dese processe iets vreemds / 't welk een sonderlinge nabentken by vele veroorzaakte / terwyl andere niet wisten watse daar van seggen sou-

Den besaamden Sint Joris maakte een schoone figuur in dese processe. Hy was in een groot postuur verbeeld / en gekleed op zoodanigen wyse / als de Engelschen op syn komst / in dat Koningryck waren. De Portugiesen hadden hem sekerd eenigen tyd / in plaats van Sint Jacob / in openlyke Veldslagen aangeropen ; en nader hand tot Patroon van het Koningryck aangenomen.

Desen Heilig dan heeft sekerd een bysondere plaats gehad / en word op een bysondere wyse geerebied in alle de processen. Want in plaats dat de andere Heiligen op wagens geboerd worden / zoo is 'er boor hem een paard gefestneert / het welke express boor hem alleen bewaard word. Ook heeft hy een bysonder pagie / die op een ander paard agter aan ryd / en syn lancie draagd.

Wanneer de geseide Proceffe was gekomen op het Rocio , zynde een groote plaats in de Stad / zoo begon het paard van desen Heilig de heest te spelen ; en den Heilig selver viel ter aarden in 't aanschouwen van de gansche wereld. Dit was een ongeluk zoo groot als 'er te bedenken was / boor een Natie zoo bygeloobig als die van de Portugiesen : te meer om dat men observeerde / dat het selve nooit van te voren / als juist op desen dag / en by dese gelegenheid gebeurde was. Altoos een sekerd Man van oordeel wilde / dat men dese processe eer boor een Iphastatie / als boor een eygentlyke Proceffe / of vzeugden heeft behoorden aan te sien. En wanneer de Vloot / die van buiten met goud / en van binnen met edel Gesteenten op het heerlykste verciert was / nu volkomen gereed lag om uit te loopen / zoo seide die eigenste persoon ; dat niet tegenstaande dese Vloot zoo ryk en heerlyk voorkien uit de Bay van Lissabon liep , zoo soude sy nogtans veel ryker en heerlyker weerom komen : en gebzaagt synde om wat reden / zoo antwoorde hy ; om datse niet sou meê brengen , om het welke sy gesonden was. Maaz men sloeg weinig agt op dese dingen / in een tyd waaz in elk van vzeugde was opgenomen / en syn best dede om den lang verwagten Zuidewind / op het heerlykste te ontfangen : hoewel de uitkomst / de waazheid van dit seggen genoeg bezagtygd heeft.

A Ed: moet ondertussen niet gedenken / dat ik op dese of diergelijke voozseggingen eenige staat maake / ter contrarie zoo verdienense by my de naam van voozseggingen niet : maaz het syn / op syn best genomen staatkundige gissingen / die van het onkundige volke vooz-

eigentlyke boozeggingen worden aangestien : insonderheit wanneer 'er seltwoes by komt / dat bequaam is / om haaz in haaz bygeloobigheid te versterken / als in het tegenwoozdige boozbal / den onderwagten bal van Sint Joris.

Welk Door een Voorbeeld van Melanckton word opgehelderd.

Men sag diegelyken gebeuren ten tyde van de eerste Reformatie. Philippus Melanckton, 't welk een Man van een sonderlinge geleerdheid was / had eens gesegd / dat indien den Turk in Duitsland komen soude, het selve door Polen geschieden sou. Dit wierd van sommigen en wel van de meeste / booz een subere boozegginge genomen : sonder agtinge te geben / dat Melanckton het selve als een Landkundige / ten opsigte van de gelegenheid van Polen / gesegd hadde : om dat namentlyk het geselde Polen, in gebolge van syn eigen naam / een blaken op en land was / daaz men van alle kanten in kon komen / en wertwaards men wilde heenen gaan. Maaz dit was nog eer te vergeben in die tyden / daaz de wereld nog zoo seer niet / als tegenwoozdig / van bygeloobigheden gesuiberd was. Maaz wy heeren ons weer ter plaatse / daaz wy ons eigentlyke verhaal gelaten hebben.

Den Adel van Savoyen, laat sig door de Franse dreigementen niet afschrikken.

Tot Turin ondertussen was het / booz de aankomste van de Portugiese vloot tot Niza / zoo verre daaz van daan / dat den Adel / in plaats van dooz de komste der Franssen op de Frontieren van Sabopen verschikt te zyn / of toe te staan het geen men van de selve begeerde / deel geboeliger wierd als van te booren / omtrent de gebaren die haaz dzeigden / en met ongeduld gelegenheid vertwagten / om den Hertog selve haaz gedagten bekend te maken.

Dringredenen die den Hertog voorstellen.

En ter goeder ure / dat de Hertoginne haaz die verschafte / gaande naa een Lusthuis niet verre van de Stad gelegen. Den Adel sig hier van bedienende / ging by den Hertog / en representeerde aan den selven / van hoe grooten aangelegenheid het was / te overwegen / dat hy bynaa niet anders als een gebangene was / terwoyl syn Staten aan alle kanten met Franse henden omringd waren : dat de Hertoginne in dierboegen de zaken met den Koning van Brankryk beschikt hadde / dat de beste en booznaamste plaatsen van syn Hoogheid in handen van den Koning van Brankryk souden gesteld worden / zoo ras hy scheep sou zyn gegaan / om naa Portugaal te vertrekken : dat haaz Koninglyke Hoogheid hem niet naa Lissabon zond / om daaz te regeeren / maaz op dat sy selver in Sabopen regeeren moogt : dat hy geen gedagten moest hebben / van in Portugaal als een Souvereyn Heer te ageren / zoo lang Don Pedro en de Koninginne in 't leven waren ; en dat het bygebolge in geen deele van syn interesse was / in Portugaal in subjectie te leven / terwoyl hy t' Huis blyvende / haaz luden als syn getrouwe Onderdanen gebieden konde : dat de Portugiesen van naturen een doodelyken haat tegen alle byemdelingen hadden / en selfs dit Houwelijk niet anders als dooz dwang hadden toegestaan :

datsel.

datse na het overlijden van den Prins Regent heel andere sentimenten/ als tegenwoordig zouden doen sien/ en datse hem op die eigenste wijze zouden dienen alse den Koning van Spanjen booz desen gedend hadden/ dat is / datse hem van de successte tot de Koon zouden uitsluiten; in welken geballe hy zig van alles beroofd zou vinden/ om dat de Fransen niet zouden nalaten / sig in sijn absente van Savopen meester te maken/ en niet ligt zouden resolberen/ hem het selve weerom te geven.

Dese en diergelyke discoursen drongen booz hy den Hertog/ die tot hier toe niet anders als onder Vrouwens was opgebracht / welkers grootste kommer altijd geweest was/ alles booz hem te verbergen/ 't geen hem eenig chagrin of misnoegen geven kon.

Maaz een tweing tot sig zelfs gekomen zynde/ hooft hy / wat middeelen dat 'er waren / om alle dese onheilen booz te komen? Sy antwoornden ronduit/ dat 'er geen ander middel in de wereld over was / als een ordze te teekenen om sijn Moeder te arresteren. Dit boozstel raakte den Hertog zoo gevoelig / datse hem het herte scheen te willen breeken. Maaz wanneerse hem verzeekerde / dat hy daaz toe zou moeten resolberen/ en zelfs zonder uitsel / indien hy andersins gelukkig wilde leven / en sijn uitsierste ruine boozkomen; zoo teekende hy einde-lyk / met de tranen in de oogen / de ordze die sy hem ten boozschyden einde hadden boozgelegd.

Tertwylse besig waren met alles te berzoogen / wat tot het uitboeren van de geseide ordze van nooden was / zoo quam de Hertoginne/ die tot hier toe niet ter wereld van alles wat 'er omging geweten had/ weer van het land te huys; wanneer het niet lange leed / of sy was wel haast agter het gansche geheim gekomen. Want zoo ras alsse uit haaz Carosse trad / zoo gingse regelrecht na het vertrek van den Hertog / den welken sy volgedagten / en vol dzoefheid bond / nauwelijks bequaam zynde / om sijn Moeder in haaz oogen aan te sien.

De Hertoginne over zo grooten beranderinge en alteratie verwonderd zynde / begon hem te streelen / en te vragten / wat de reden van dit alles was. Den Hertog in plaats van te antwoornden / dede gedurende desen tyd niet anders als weenen. Haaz Hoogheid meer als oft verlegen zynde / om te weten wat dit wesen mogt / bleide hem zoo lange / tot dat hy haaz het secreet hadde bekend gemaakt / en alles gezegd wat hy gedaan had / ook wie die gene waren die hem daaz toe geraden hadden. En niet tegenstaande de Hertoginne geweldig over dit nleutog geraakt was / zoo beteugeldense egter sig selven / en gelaste met een daazbige tegenwoordigheid van geest / dat de Garde van het Hof verdubbeld / en de booznaamste van die gene / die tegen haaz gecomplotteert hadden / gearresteert wierden. En om het volk te beeter op haaz zy te hebben / zoo lietse uitsropen / dat de gebangene / en haaz medestanders / geconspireert hadden / om sig van de persoon van den Her-

Die ingang by den selven vinden.

En hem, hoewel met grote tegenheid, doen resolveren, sijn Moeder in arrest te nemen.

Den Hertog hier over seer verlegen zynde.

Ontdekt sijn Moeder, op

haar ernstig aanzoeken, al den handel.

Die daar op alle nodige ordres steld, en de aanleggers van dit voornemen gevangen zett.

Komft
 van de
 Portugie-
 se Vloot
 tot Niffa.

Dewelke
 na lange
 vergeefs
 gewagt
 re heb-
 ben, on-
 verrig ter
 zaken
 vertrekk-
 en
 moet.

Wat ver-
 anderin-
 gen daar
 op aan
 het Hof
 van Sa-
 voyen
 zijn voor-
 gevallen.

Andere
 Preten-
 denten
 van de
 Infante
 van Por-
 tugaal.
 Haar
 overly-
 den.

Gedurende dit alles quam de Vloot van Portugaal / onder het ge-
 zag van den Hertog van Cadaval / booz Niffa ten anker. Maaz het
 scheen dat de Hertoginne / niet tegenstaande sy tegenwoordig genoeg-
 saam in haazetgen beilichheid boozsien hadde / nogtans uit desen opstand
 van den Adel / begon te besluiten / datse noit een gerufte Regeer-
 ringe hebben zou / en datse meer aan het welgeballen van Dnankrijk
 geerponeert zou zyn / alffe sig booz desen wel berbeeld hadde: sa sy begon
 te denken dat haaz gesag veel minder zou zyn in de absente van haaz
 Zoon / als in sijn tegenwoordigheid. Hier van daan was het / datse
 gedurende het verblyf van de Portugiesen / overal / inzonderheid aan
 den Hertog van Cadaval / liet zeggen / dat den Hertog zeer siek was /
 en by gebolge buiten staat om aan boozd te gaan : zoo dat den gesel-
 den Hertog van Cadaval / en de rest van sijn geselschap / eindelijt ge-
 noodzaakit wierden te vertrekken / zoo alffe gekomen waren : maaz met
 hoe grooten spyt en ongenoege laat ik die gene oordeelen / die eenig
 begryp van zaken heeft.

Zoo ras waren de Portugiesen niet vertrokken / of den Hertog was
 in een volkomen gezondheid hersteld ; ook en wierden de gebangene niet
 meer herbolgd / over haaz gepretendeerde r'samen sweeringe : het wel-
 ke sommige heeft doen geloben / dat de geselde opschuddinge van den
 Adel / zelfs met het goedbinden van de Hertoginne geschied sou zyn ;
 als de welke aanstonds na het sluiten van dit Houwelijk / de quade ge-
 volgen die daaz uit konden voortkomen / gemerkt hadde / en daazom
 ook gerragt hadde het selve te verbrzeeken.

Wat hier van sy of niet / wanneer de Portugiesen behoorlyke reflexie
 op alles begonnen te maken / insonderheid na het tweede Houwelijk
 van den Koning / zoo warense al zoo contant met het verbrzeeken van dit
 Houwelijk / als de Savoyaarden oft geweest waren : inboegen dat de
 Franssen / die haaz alle beide meenden op te ligten / ten laastten zelfs
 bedroogen wierden.

Naderhand heeft men gesprooken van den Koning van Dnankrijk /
 van den Hertog van Toscanen / van den Koning van Spanjen / en
 van andere Pretedenten ; maaz de onderbindinge heeft geleerd / dat'er
 van geen van allen oft tetwes geworden is ; het welke sommige doet
 gelooven / dat het de booznaamste van dese pretedenten geen regten ernst
 is geweest / of dat sy verkeerdt booz zoodantige syn te boek gezet. Maaz het
 zeeherste van allen is / dat de Princesse van Portugaal sig eerst van
 een condenabel Houwelijk / en naderhand van de successie tot de Kzoon
 verftooken siende / het selve zoo ter herten getrokken heeft / datse in den
 jare 1690. aan een quinende ziekte overleden is.

Siet daaz / mijn Heer / het gene ik A Ed. aangaande het Hof van
 Portugaal / en wel booznaamentlijc aangaande die merkwaazdige gebal-
 len /

ten / van het ontroonen van Alphonsus de B. en het verheffen van
 zijn Broeder Don Pedro; als mede van het Houwelijk van den laar-
 sten met de Huisvrouw van den eersten / te zeggen had. Ik weet
 wel / dat de gedagten der menschen omtrent de meergemelte boozbal-
 len verscheiden zyn / en dat 'er aan weerkanten / gedurende alle dese
 veranderingen / verscheiden intrigues zyn in 't werk gesteld; ook weet
 ik dat 'er Schyppers gebonden worden / die niet duisterlijk te kennen
 geben / datse Don Pedro in het ongelijk stellen / en de proceduren
 daar omtrent by hem / en de sijnen onderhouden / van boozhartigheid/
 &c. beschuldigen: maar dit alles niet tegenstaande / zoo oordeele ik re-
 den te hebben / om my booz de partye van Don Pedro ten minsten tot
 zoo verre te verklaren / dat of wel alles zoo regelmatig niet mogt zyn
 geweest / als in zoodanigen geballe / na strengheid van regten vereischt
 kon worden / het selve nochtans veel meer aan de omstandigheden van
 personen / tyden / en zaken / als aan iets anders is toe te schyppen.
 Zelfs twyfele ik / of men in een geval / zoo verwaart / en extraordinair
 als het tegenwoordige / wel veel regelmatigere mesures had konnen
 nemen / als door Don Pedro naaz tydts gelegenheid genomen
 zyn.

Men moet / om van 't een en 't ander te klaazder begryp te hebben /
 maar op dese navolgende dingen agtinge geben; die als reden-
 matige gevolgen / uit ons boozgaande Vertoog / komen te pro-
 fluieren.

De depoztementen en buitenspoorigheden van Don Alphonsus wa-
 ren zoo groot / dat hy niet bequaam was / het Koninkrijk in Dree-
 de / of in Oorlog / langer te konnen Regeeren: zynde hier van zoo
 veel overtuigende blyken / dat men reden heeft sig te verwonderen /
 dat een Natie zo edelmoedig als de Portugiese / de selve met zulken ber-
 duldigheid zo lange heeft konnen berdzagen.

Hierby quam / dat Don Pedro van een ganssch anderen inbozst
 zynde / en van der seugd af aan heel wat anders belovende / ook niet
 een / uit kragte van sijn geboorte / de eenige en naaste Erfgenaam tot
 de Kroon van Portugaal was; en dat het bygevolge niemand beeter
 als hem paste / om zorge te dzagen / dat het Koninkrijk booz een aan-
 staande verderf geconferbeert / en in handen / van die gene gesteld werd/
 die 'er naast Alphonsus de regte Erfgenaam van was / en teffens de gere-
 quiseerde bequaamheid had / om het selve tegen binnen en buitenlandsse
 onlusten in heiligheid te stellen.

De geseide reden dan meer als overbloedig bequaam zynde / zo wel
 omhet ontroonen / of liever het in habil verklaren van Don Alphonsus/
 als het verheffen van Don Pedro / te wettigen: zoo dienden wy nog te
 onderzoeken / wat reden dat 'er gediend hebben / om het Houwelijk van
 Don Alphonsus te vernietigen / en Don Pedro met de selve sijn Huis-
 vrouw te doen trouwen.

Ik de Huis-
 vrouwe van den eersten

Swarigheden die omtrent dit laatste schyuen voort te komen.

Door verscheidene reden opgelost.

Ik wil garen bekennen / dat dese zaak niet alleen ten eenemaal ongemeen en seldzaam is / maar ook in syn eerste beginselen / en na syn uiterlyke gedaante / zijnde aangemerkt ; tets schynd te inbolberen / dat hard / dat aanstootelyk / en dat by naa als onnatuurlyk is. Maar geconsidereert / dat het onvermogen van Don Alphonsus / door onwedersprekelyke betypfen / ook sels dooz syn eigen bekentenis / is gebleken ; en dat zoodanigen Houweljk zoo wel naa Goddelyke als naa wereldlyke Regten / ipso jure nul , en van geen 'er waazden is : zoo meene ik / dat al het geene ons naa den uiterlyken schyn daaz omtrent hard of aanstootelyk voozkomt / inderdaad vooz zoodanig niet moet gehouden woorden ; Non entis enim nullæ sunt affectiones , vel accidentia. Ter contrarie meene ik / dat het een nototr bedzog is / dat iemand van syn eigen onvermogen obertuygd zynde / een ander nogtans verpligt / zig met hem in den Houweljken staat te begeben ; waaz van / gelyk top weten / het eenigste en vooznaamste oogmerk / het vooztreelen van ons gelijken / is. Iemand dan niet konnende voldoen aen sulken voozwaazde / sonder welke het gansche Contract gepresupponeert woord ipso jure nul te zyn ; en dat zoodanigen onvermogen hem selbe alboorens genoeg gebleken is : wat kan men anders van zoo eenen oozdeelen / als dat hy met voozbedagten rade syn weerga heeft soeken te mistelden ; laat staan dat sulks hem eenig nader recht of aanspraak tot die persoon sou geben. Inboegen dat 'er nog in het onttrouwen van den Koning (indien het anders zo genaamd mag woorden) nog in het hertrouwen van de Koninginne de minsteswarthghed steekt : want nademaal zodanigen pretensen Houweljk de eene Partie alreeds geen voozdeel geeft ; hoe soude het van de andere eenig naadeel konnen toehzengen ? Maar de gansche swarthghed / indien 'er nog eenige ober was / sou in allen geballe hier op uit komen : of namentlyk Don Pedro , als Don Pedro , dat is / als de Broeder van Don Alphonsus , is bevoegt geweest , de Huisvrouw van desen synen Broeder te Trouwen ; sonder sig schuldig te maken aen de Wet , welke segd : dat die de verlatene trouwd , overspel begaat ; of tegen de uitspraak van Johannes te sondigen ; het is niet regt , dat gy uwes Broeders Vrouw hebt. En dit schynt het dat den Paus mede heeft aangemerkt / wanneer hy in syn Bulle / of Acte van dispensatie aangaande dit Houweljk / selde : dat hy de selve verleende , non obstante publicæ honestatis impedimento , en dat hy den geseiden Don Pedro in dit geval hadde doen blyken alle de gunst die de Instellingen van de Heilige Kerke konden toelaten. En waazlyk om een zaak van die natuur te doen goedkeuren / was geent minder / als zo kragtigen dispensatie van nooden. Want of wel / als tot hier toe is gebleken / de zake in zig selben ipso jure nul was / zoo kon het selbe nogtans niet beletten / dat niet duisend swakke gemoederen / die de zake zoo naaukeurigh niet ondersogten / maar sleges aen de uiterlyke formaliteiten van dit Houweljk blehen hangen /

daaz

daaz dooz wierden geergerd : te meer om dat 'er onder de boozstanders van Don Alphonfus gebonden wierden / die opentlijk dorsten seggen / gen / dat het pzetense boozgeven van het onvermogen van Alphonfus / niet anders als een verdigtfels van sijn ergste Spanden was.

Dooz my 'k wil garen bekennen dat dit laatste / te wooten het Trouwen van Don Pedro met de Prinsvrouwe van sijn Broeder / altyd by my eenige swarigheid heeft gemaakt / ten minsten tot zoo verre als het selve bequaam was / om zoodanigen ergernis te konnen geben : maaz gemerkt eventwel dat het onvermogen van Don Alphonfus volkomen gebleken is / waaz dooz het boozscheben Hontwelijk ipsojure nul was / en dat Don Pedro bygebolge eben zoo weinigt uit desen hoofde verplicht was / de Koninginne booz sijn Broeders Vrouwe te erkennen / als sy den Koning sijn Broeder booz haaz Maan : zoo meene ik / dat ook dese swarigheid is weg genomen / en dat in allen geballe de gemelte plaatsen zoo van onsen Zaligmaker / als van den Helligen Johannes / op het tegenwoordige boozval niet applicabel sijn : als wanneer de gefelde ergernis niet zoo seer booz een scandalum datum ; als / acceptum , moest worden aangezien / om datse eer uit swaakheid schjnd genomen / als uit quaadaazdigheid gegeben te sijn.

Maaz wat 'er van de rest sou mogen wesen / wy zien dat dit Houwelijk / hoe teeder en aanmerkelijk in al sijn omstandigheden / tot genoegen van beide partien voltrokken is ; dat het van de Geestelchheid van Portugaal / van den Paus van Rom en eindelijk van de gansche wereld is booz goed gekeurd. Is 'er iets menschelyks / of van Sint Anne ondergelopen : laat ons gedenken / dat aan de eene zyde een jonge Dozsinne / getrouwd met een onvermogende Dozt / en boven dien nog deerlijk mishandelt ; aan de andere een seugdig Prins / blakende van liefde / en van begeerte om uit een langdurige slavernie / berloft te worden ; kragtige middelen sijn / om tot sulken veranderinge te contribueren : zijnde dit ook de reden / waazom wy alle de omstandigheden hertoe behoorende / zoo zorgvuldigt hebben aangemerkt / op hoop van H. Ed. dit Koninglyke Schouspel / wiens weergaanaautwelyks eenige Historie sal uitleveren / met alle deffels bedrppen / naautkeurigt en naa 't leven te verroonen. Hebben wy het geluk gehad / dit oogmerk te bereiken / en H. Ed. toestemminge daaz dooz te verdienen / zoo sullen wy ons dubbeld gelukkig agten : eensdeels dat wy een zaak van die aangelegenheid / en waaz van de wereld tot hertoe niet anders als seer confus en berkeerdelyk onbezregt was / uit den Holk van onkunde opgedolven ; en eindelijk dat wy daaz dooz een Dziend / een Kenner / en een Ieffhebber van zaken / die de kennis van het gemeen te boven gaan / verplicht hebben. Ten minsten sijn wy verseekeerd / dat H. Ed. volgens

130 Nieuwe Historische Reisbeschrijvinge van
syn gewoone rozdaatheld / ons dat getuignis geven sal / dat niemant
het selbe tot hertoe op sulken klaren en beknopten wyse / of ook met
zoo veel opregtigheid en onspdigheid als wy / gedaan heeft : booz de
rest blyvende.

MYN HEER, &c.

SESD E BRIEF.

Behellende een Beschryvinge van het Gouvern-
ement van Portugaal, van den Adel
en Ridderlyke Ordres, &c.

M Y N H E E R,

Et Hof van den Koning van Portugaal in syn bin- Inlei-
nenste beschouwd / en de meeste byzonderheden die dinge.
daar om trent waren aan te merken / getoond heb-
bende / zoo dende wy thans te seggen / op hoeda-
nigen wyse hy syn Volk en Landen gewend is te
regeren : waaz van wy hoopt dat dit volgen-
de berigt A Ed. tot een genoegsame schers verstrekt
ken sal.

Alle publyke zaken die van eenig belang zyn / en insonderheid die
geene die den Koning onmiddelyk raken / worden in Portugaal dooz
een seker getal Ministers behandeld / die den Koning na syn eigen wel-
geballen / of wel na erlyente van zaken / vermeerderd of vermin-
derd.

Deze Ministers in eene masse geconsidereert / worden genaamd Raad van
den Raad van Staten / en ieder van de selve / als een lid van dit Staten
lichaam / dyaagd de naam van Excellentie. De reden hier van is /
om dat men gesien heeft / dat desen tytel aan de Ministers van den
Raad van Staten tot Maajst gegeven wierd / en dat men hier niet
minder als daaz pretendeert te sijn : hoe wel andere meenen / dat het
daaz van daan sou komen / dat meest alle de gene die in dese Verga-
deringe komen / alhooren in dese of geene Ambassade zyn getweest.
Raad van
Staten

Man desen Raad is het dat den Koning alle zaken van aangelegen-
heid byngd : komende syn Majesteit nooit of seldom tot eenige resolu-
tie / vooz dat de zaken op welke de selve moeten genomen wo-
den / in desen Raad naa behooren geexamneert en oerwoogen
zyn. worden
aan desen
Raad ge-
bragt.

Men wil dat de reden / waazom den Koning zoo gzootten deference /
vooz dese Vergaderinge heeft / onder anderen dese is / dat de selve vooz
een groot gedeelte bestaat uit personen / die gecontributeert hebben tot
de verheffinge van syn Majesteit op den Croon van syn Broeder : en
dat hy uit desen hoofde oorzbeelden soude billijk te zyn / dat sy deelge-
nooten waren van het gesag / het welke sy hem gegeven hebben. Maaz
mpn

132 Nieuwe Historische Reisbeschryving van
myn's oordeels schynd dese reden wat bezre gezogt / en selfs wat inju-
rteus vooz sijn Majesteit te zyn : onderstellende / als of hy dooz sekerere
Cabale was op den Croon geholpen / en dat hy de selve om dese reden
nog dageliks sou tragen te believen.

Andere willen dat het wegens de menigbuldige remonstrantien der
Jesuiten van daan komt / die in een sonderlinge agtinge by desen Dorst
zyn / en dat de selve / ont de geselde Ministers te behagen / en haaz
gunst te winnen / hem het selve gedurcig souden aanraden / voozge-
vende dat hy in conscientie verplicht was / zig volkomen na den raad
van dese luiden te gedragen. Wat hier van sy of niet / men vind luf-
den / die ten eenemaal van gedagten zyn / dat de zaken in Portugaal
byz beter als tot hiertoe gaan souden / indien sijn Majesteit sig wat
meer met de Regeeringe bemoeide / en de zaken niet zoo slegts op zyn
Ministers aan liet komen.

Zaken
die voor
dezen
Raad ko-
men ,
worden
langzaam
afge-
daan.

En vernits desen Raad die van Madrid in alles soekt na te vol-
gen / zoo verhaastse zich ook in geenen deele : in tegendeel klagen de
menschen over haaz gzoote traagheid / en datse zoo langzaam tot eenig
besluit van zaken komen / datse somtijds byf of ses bergaderingen over
eene zaak beleggen / die byf of ses uren telkens duurd ; en dat
de zaken van somtjds noch meer gebzoufkeert zyn / alsse van te voo-
ren waren ; het welke den Koning meentigmaal in gzoote verlegenheid
bzengt.

Perfoo-
nen , die
dese Ver-
gaderin-
ge uit-
maken.

De vooznaamste personen / waaz uit dese illustre Vergaderinge be-
staat / zyn tegentwoordig / Don Manoel Telles de Silva , Graaf de
Villaz-Mayoz / en Marguis de Allegzette. Ik noeme den desen in
de eerste plaats niet van wegen sijn qualiteit : want of hy wel van seer
goeden huise is / zoo geeft hy nochtans den voozrang aan die geene
waaz van wy naderhand spzeeken sullen : maaz om dat hy effectivede
eerste Minister van Staat is / aan wie de allergevolgtichste zaken zyn
toevertrouwd.

Lof van
Don Ma-
noel Tel-
les de
Silva.

Desen Heer de Wapenen een tijd lang hebbende gedragen / in sijn
jongheid / begaf zig naderhand met een ongemeene naaztigheid tot de
Studie / zoo dat hy tegentwoordig vooz de allergeleerdste van sponen
Landaazd doozgaat. Men segd dat hy in die tyd in Duitfland seer
geestimeert wierd / om sijn goed en baazdig Latijn : en ik oorveele
dat het geweest is om zich in de vooznoemde taal te oefenen / dat hy gedu-
rende sijn Ambassade in Duitfland het leven van Johannes de Tweede , hy
genaamd de Volmaakte Prins , in zoo cierlijken Latijn geschreven heeft.
Hy dede sijn best / om in dit werk den stijl en de methode der beste Schry-
vers na te volgen / en niet tegenstaande dit een zaak van een gzoote
onderneming was / zoo moet men echter bekennen / dat hy daaz in
seer wel geslaagt heeft / insonderheid wanneer men bedenkt / in wat
elendigcn staat de geleerdheid in de voozledene eeuwe in Portugaal ge-
weest is. Dier-en-twintig jaren oud zynde / was hy een Edelman
van

van de Kamer van Don Pedro / en men geloofd / dat hy niet weinig tot sijn verheffing gecontribueert heeft / ook heeft hy sedert dien tijd de grootste toegang by den Koning gehad.

Maaz insonderheid is desen Heer vermaard geworden / door het bewerken van het tweede Houwelijck van den Koning sijn Meester / met de Princesse van Neuburg. Want sijn eerste Gemaltine / die ons in onse boozgaande 300 oberbloedigen stoffe verschaft / in den jare 1683. komende te overlyden / zoo wsterden 'er na 't verloop van ontrrent de drie jaren eenige oubertures van het voorszreven Houwelijck gedaan / en desen Heer / als de bequaamste van het Hof van Portugaal / verhooren / om een zaak van sulken aangelegenheid / door sijn goede conduite te voltrekken: gelijk hy dan ook met sulken goeden succes dede / dat hy de eere had / hoog-gemelte Princesse / in den jare 1687. na Tiffabon te geleiden. Hoewel dit egter den eenigsten dienst niet was / die hy by dese gelegenheit sijn Meester dede / hebbende den selven met een zoodantigen eere bezegen / als tot hiertoe geen Gehzoonde Hoofden van het Christenryk / selfs den Keiser niet uitgezonderd / nooit had ontfangen: hierin bestaande / dat hy alvorens sijn publike intrede in Heidelberg te doen / door een Preliminair Tractaat de zaken zoo had weeten te beschikken / en wel expresselyk be- dungen / dat hy de hooger hand van den Keurvorst / en by alle ont- moetingen de eerste plaats sou hebben.

Dit seiden de Portugiesen / die zoo weinig als de Spanjaarden van Rodomontades te maken zyn misgebeeld / was een eere / die noit aan eenig Extraordinair Ambassadeur van een Koning was toegestaan; hoewel het van veele / en dat nog van de magtigste Potentaten / met grooten ernst en pber gezogt was. Maaz de reputatie van de groot- heid van haaz Koning / zoo waazdig verbeeld door desen grooten Mi- nister / en onderschaaagd door desselfs ongemeene boozsigtigheid en be- quaaamheid / hadden zoo grooten voorregt voor de Kroon van Portu- gaal / met uitsluiting van alle andere weeten te verkrijgen / &c. En effectibelyk na de intrede van den Ambassadeur / quamen de twee Prin- ten / Frederik en Philippus / hem op het Doozhof van het Kasteel ontfangen / en den Keurvorst selver ging hem eenige schreeden op de trappen van het Paleis in 't gemoet / wanneer hy uit sijn Carosse quam. De Keurvorst bad hem / sig te willen dekken / gaf hem de regterhand / en by ieder deur / waaz doozse passeren moesten / de voorrang: en wan- neer hy hem ter plaatse van de Audientie had gebzagt / zoo gaf hy hem de eerste en honorabelste plaatse: zynde dit een eere die zoo groot was / datse niet alleen aanberseiden Ambassadeurs / maaz ook aan een Koning in eigen persoon / was gewetgerd. Want als Hendrik de III. doen ter tijd tot Koning van Polen gehoorde / door Heidelberg ging / om possessie van dit Koninkryk te nemen / zoo quam 'er niemand op het besefde Hof te boozschyn / op het welke den Graaf van Villaz Major

Bewerke
het Hou-
welyk
van den
Koning
van Por-
tugaal
met de
Princesse
van
Nieuw-
burg.
Verkryge
een uit-
steeken-
de eere
voor den
Koning
sijn Mee-
ster.

Hoe
breed de
Portu-
giesen
hier van
opgeven?
Op wat
wyse hy
van den
Keur-
vorst
ontfan-
gen
word.

Strydig
en gans
onwaar-
dig ont-

haal,
Hendrik
de III. in
eygen
persoon,
by het
voorz
Hof an-
gedaan.

300 plegtelyk door de twee Princen / aan het portier van sijn Carosse
was ontfangen. Men zag / dat den Koning door dit slegte onthaal /
300 confus geworden was / dat hy in een hoek was gaan staan / als
of hy sijn water had willen maken / om te sien of 'er niet iemand te
booschyn komen zou / die hem ten minsten den weg na het Paleis /
langs de trappen zou kommen tonen : en dat eindelijk den Kyn-graaf /
met twee Edel Luyden / hem in 't midden van de trap was tegen
gekomen ; hem verzoekende / dat hy sijn Vader de Keurbozst / Frede-
rick de III. / geliefde te excuseren / dat hy sijn pligt in eigen persoon
niet quam aflaggen / als synde sedert eentgen tyd met een prinlyke
stinkinge op sijn heupe gegueeld geweest. Maar den Koning had re-
den / om 's anderdaags niet minder ge-ergerd / als verwonderd te zyn /
wanneer den Ouden Keurbozst hem besogt hebbende van een wandelin-
ge doen / hem een groote Zaal / byna als die van West-Minster / ten
minste dertigmaal op en neer leide : tot een haazlyphelyk bewys / dat
het gene sijn Zoon / aangaande sijn incommoditeit gezegt hadde / niet
anders als een enkel pzetert geweest was ; waaz van hy hem nu het
regendeel / tot zoo veel te grooter smerren en droefheid / dede onderbin-
de : booz de rest ebentwel den Koning op een seer eerlyke wyse / geburende
sijn verblif tot Heidelberg onthalende : Maar H. Ed. sal gelieven te we-
ten / dat dit niet lange na de zoogenaamde Daryffe Wyloost gebeurde /
en dat de handen van desen Koning nog om zoo te spreken / met het
bloed der verslagene geberfd waren : en dat zoodanigen daad niet an-
ders als een regtbaazdig resentiment tegens de medeplegtige kon ver-
oorzaken.

Waar
van de
eigently-
ke reden
word
aange-
wezen.
Waarom
den
Keur-
Vorst in
ditte-
gen-
woordi-
ge geval
een
gansch
ander ge-
drag
hield?
Nader
verhaal
van dit
tweede
Houwe-
lik.
Droef-
heid van
den Ko-
ning, na
het over-
lyden
van de
eerste
Konin-
ginne.

Man de andere 3pde zoo en had den Keurbozst geen reden / om in
het geval waaz van wy regentwoozdig spreken / zoo zeer op het uiter-
lyke Ceremonieel te sien / en niet veel lieber alle bedenkelijke faciliteit
omtrent het selve toe te brengen / in consideratie van het favorabele
Houwelyk / het welke sijn Dogter met den Koning van Portu gaalde.
De Portugiesen in tegendeel hadden geen reden / om sig diesaangaan-
de zonderling te beroemen ; niet alleen om dat de overmaat van eer-
betuyssingen die haaz in dit regadz wierd aangedaan / niemand als de
Vader van haaz eigen Koninginne ontrokken wierd ; maaz boven al
om datse selber wel boozssen konden / dat dit onmogelyk in een ander
geval in consequentie kon getrokken worden.

Wy zyn op te goeden baantje / en hebben van het eerste Houwelyk
van den Koning te veel gesproken / om van dit tweede ook geen na-
der mentie te maken.

Den Koning was na het oversyden van sijn eerste Gemaltine on-
vertroostelyk / en wilde naa geen tweede Houwelyk lusteren / booz dat
hy eindelph door de menigbuldige vermaninge en in instantien van den
Paus Innocentius X. / daaz toe betwogen wierd : 3pde dat gene
waaz van wy regentwoozdig spreken.

Dit Houtwielj door den Graaf van Villaz Major gestooten zijnde / 300 quam den Koninginne / geleid door een Esquader Engelse Oorlogschepen / den 11. August 1687. tot Lissabon / en trouwde op den eigensten dag met den Koning van Portugaal.

Afkomst, en benaminge dertweede Koninginne.

Se was een Dochter van Philip Willem / laatste Hertog van Nieuburgi / en Keurvorst van de Palts; genaamd Maria Sophia Elisabeth.

Huis van Nieuwburg seer vrugtbare, en uit dien hoofde seer gelukkig.

Ik merke hier by aan / dat de vrugtbareheid van dese Familie oorzaak van haaz geluk en ongemeene soortuin is geweest. Zoo zag men eerst den Keiser / naderhand den Koning van Spanjen / en eindelij den Koning van Portugaal een van dese Vogters vrouwen; booznamentelij om die reden / die wy 300 eben hebben aangetoond; zijnde dit ook in de eerste en in de laatste 300 wel gebleeken / dat 'er van de eene en van de andere verscheide kinderen in 't leven zijn: en ik twyfel in geenen deele / of de middelste sou 'er de selve blyken van gegeven hebben / indien de vrugtbareheid van het Zaat die van den aker beantwoord had.

Beschryvinge van haar persoon.

Belangende haaz persoon / se was middelmatig van gestalte / schoon van wesen / en vangebaarden gansch niet onbehaaglijch.

Se bemoede zig nooit / of immers heel seldom / met Staatszaken; doende in desen het tegendeel / van 't geen de boozgaande Koninginne plagt te practiseren: en men segt / dat haaz Biegtvader / Pater Leopold Fuesli, zijnde een Jesuit / die met haaz uit Duitsland gekomen is; haaz sulks sou geraden hebben.

Engedrag.

't is onnoodig dat ik H Ed. segge / van wat Keltigie de Koninginne was / en datse zelfs een groote debotariffe in de selve Keltigie was: genoeg zijnde dat ik H Ed. gezegd hebbe / datse van het Huis van Nieuburg is; het welke sekerd eenigen tyd sijn pber tot Rooms Catholiken Godsdienst op zulken extraordinaire wyse heeft doen blyken / dat 'er duysend elendige menschen tot op den huidigen dag een smertelijch geboel van hebben. Een nogtans is 'er / het welke ik / wegens sijn zonderlinge aanmerkelijchheid / niet kan nalaten hier ter neer te stellen.

Is by uitsteekende devoot in haar Religie.

De Koninginne had onder alle de Heiligen die in den Roomschen Almanak zijn / geen een / booz welkese grooter agtinge en genegenheid had / als booz den vermaarden Heilig / Franciscus Xavier. Van welken Heilig ik H Ed. maa; in 't booz by gaan zeggen moet / alzo zijnen leven booz de rest door den geleerden Pater Bouhours beschreven is dat luten die garen een Erfgenaam in haaz Familie hadden / sig boozgaans met haaz gebeden aan desen Heilig adzesseren: gelovende dat hy de boozdanige in diergeliken gelegenheid dikwils te hulpe komt.

Heeft een uitnemende agtinge voor den H. Franciscus Xavier.

't gebal van wilde / dat effen na het trouwen van haaz Majesteit / een Viceroij van Goa / uit sijn Gouvernment in Oost-Indien / weer t'huis quam / en just een Bonnet, die men zelve dat van den Heilig

Merkwaardig voorval diesaangaande.

gen Franciscus Fabier was / mee bragt : een schat 300 groot / als'er noot uit Indten gekomen is / indten men den Jesuit Vieira geloven mag ; behalven den Rym van desen Heilig / die men wil / dat tot Romen betwaard word / en niet sonder reden in groote waarden gehouden word.

Miraculeuse Bonnet van desen Heilig.

De Koninginne / dooz bygeloobigheid verhoerd / sette ten boozschreben einde de Bonnet van desen Heilig op het Hoofd / just op den dag van de Reprezentatie van de Maagd Maria / zijnde den 21. Novem-ber / 1687. en nademaal haaz Majestest kozt daaz na swanger toerdt / 300 en konde het niet mangueren / of dit swanger syn moest een effect van de geseide Bonnet wesen.

Wat wonderen de Jesuiten hiervan verhalen.

Behaagd het u nu te hooren / wat gebruik de Heeren Jesuiten hier van maakten / hoefe die zaak in 't oog van de Wereld opschikten / en wat heerlijke gevolgen darfe eindelijh daaz uittrokken ; ik twpfele niet / of het gene ik H. Ed. diesaangaande uit haaz opentijpke Geschziften / Oratien / en Declamatien / ga verhalen / zal genoeg zyn / om teffens H. Ed. verwonderinge en indignatie gaande te maken.

Op den eigensten dag / segd den Jesuit Duarte , dat haaz Majestest / in 't midden van de aangenaamste verheffingen van haaz herte / dese Heilige Bonnet booz het eerstemaal op haaz Koninglijke hoofd sette ; en wanneer / na 't seggen van een ander Jesuit / Vieira genaamd / in een oogeblik haaz de tranen in overbloed over haaz wanggen liepen / zoo wierd haaz wesen zoodanig ontscooken / en zoo wonderbaarlijk veranderd / dat haaz Biegtvader , een derde Jesuit ; die tegenwoozdig was / ten eenemaal verbaast over sulken gesigt wierd : en haaz Majestest gebraagd hebbende na de reden van dese veranderinge / zoo had de selve hem tot antwoozd gegeven / dat sy hoopte dat den Heiligen Xavier een Zoon booz haaz verhzypgen sou ; en dat sy niet en twpfelde / of sy sou dooz de kragtige boozspzaak van desen Heilig / verhzypgen watse begeerde.

Dit was genoeg / om de Patres Jesuiten te doen besluiten / het Beeld van desen Heilig uit de Kerke van Sint Rokus / na het Koninglijke Paleis / en by de Koninginne te bzingen om haaz Majesteste de moeite van het selve daaz te komen besoeken af te nemen : daaz byboegende / dat de Koninginne nu reeds Portugies genoeg geleerd hadde / om in die taal te konnen seggen ; Meu Santo, daime hum Filho, se Deos guizer, Myn Heilig, geeft my een Zoon, indien het God behaagt. Het gebed van de Koninginne / segd Pietra / wierd verhoord ; en sy boegd'er / niet sonder pzoophanatie / dese woozden van den Evangelist by : Visitavit Dominus Annam, & concepit ; de Heere besogt Anna, en sy ontfing : wel berstaande / dat sy het woozd van Heere op het Beeld van den Heilig / en dat van Anna op de persoon van de Koninginne toepaste / gelijk sy dede.

Men had geen moeite / om de Koninginne te overreden / of Heber in haaz

haaz gedachten te versterken / dat het sonder tegenspraak een Zoon zijn soude; en den Vader Vieira bewees het door dit nabolgende exempel.

Een seeker Indiaan / op de Kust van Comorin / bad den Heiligen Franciscus Fabier / dat hy hem een Zoon wilde geben; en eenige dagen daaz na bemerkte de Vrouw van den Indiaan / dat den Heiligen Fabier het gebed van haaz Man verhoord hadde: hoewel men nochtans niet en wist of het een Zoon / dan of het een Dochter wesen sou. Maaz den tijd van de baringe gekomen zynde / zo bevielse van een Dochter.

Belachelyk voor een Indiaan.

De Vader van dit Kind stond niet twefnig en keek / wanneer hy sag dat het een Dochter was / en nam / in volle gramschap / het kleine Wigt / en bzagt het voor den Nutaa van desen Heilig / den selven in deser voegen aanspreekende. Myu Heilig, siet daar het gene gy my gegeven hebt; het tegendeel van het gene ik u gebeden had. Indien het een Zoon was geweest, zoo soude ik hem voor de myne erkend hebben; maar nu het een Dochter is, zoo houdse voor u selven.

Wat gebeurde 'er? Onsen Heilig / vervolgd Vieira / die niet anders gewend is als wonderen te doen / was geen kleintje met desen Indiaan verlegen; die hem genoegsaam voor Vader van dit Kind zocht te boek te setten. Goeden raad was 'er duur. Den Indiaan wilde het Kind voor het spne niet erkennen / maaz stond gereed / om het selve na het Hospitaal te bzingen / en 'er zig in toekomende niet meer meê te bemoeien. Maaz ziet daaz een uitwerkinge van een Goddelijk Wonderwerk. Terwyl hy gaat / om het Kind van den Nutaa weg te nemen / zoo siet hy dat het selve in een Zoon veranderd is.

In een Zoon veranderd / en dat in een oogenblik! Dit en konde niet anders als gzoote verwonderinge en ontsteltenis baren. Het volk liep van alle kanten na desen Nutaa / om oog-getuigen van zoo gzootten wonderwerk te zijn / en de Kerke weergalmden wel haast / van alle kanten van het geluid / dat dese meenigte maakte / met dankseggingen en acclamatiën / en met den Lof van desen Heilig te verbzelden. Behalven dat de bzeugd van desen Indiaan niet was uit te drukken; die zig thans openhertig volgens het seggen van Vieira / voor de Vader van de Dochter / gelijk hy onsen Heilig voor de Vader van de Zoon erkende.

Ait dese Historie besloot den Jesuit / door een gebolg dat my onbekend is / dat de Koninginne / door de intercessie van desen Heilig ontfangen hebbende / ook noodzakelyk een Zoon gebaren moest.

Om dese hoope te meer te bevestigen / en onsen Heilig te gzooter eerbewyzinge aan te doen / zoo verpligte men de Koninginne tot een nieuwe soort van devotie / hier in bestaande / datse tien Dydagen in het jaaz / dien selven Heilig in de Kerke der Jesuiten besoeken sou.

Den Biegtbader hield een soort van een Dagregister / van alles wat de Koninginne / gedurende haaz swanger gaan / oberquam ; versekerende dat de selve in alle haaz ontmoetingen zoo grooten vertonten tot desen Heilig hadde / dat het onmogelijk manqieren kon / of sp moest een gelukkige verlossinge hebben / en een Zoon baren. En inderdaad sp verlost op haaz tijd gelukkig / en bzagt een jongen Prins ter wereld ; die de selve binnen den tijd van agtien dagen weer verlaten moest.

Onderrussen pzetendeerden de Jesuiten / dat dit het eenigste kind niet was / booz het welke sp aan desen Heilig verplicht was / maaz datse nog veel meer dooz spn intercessie verhzegen sou ; dat alle dese kinderen onder haaz andere namen ook die van Franciscus , of van Xavier souden moeten hebben / tot een erkentens datse die booz de gunst van desen Heilig verhzegen had ; datse onder andere teekenen van dankbaarheid / ook booz een tyd lang de couleur van desen Heilig sou moeten dzagen ; en eindelijk / datse tot een bewys van haaz agtinge en genegenheid / een pak van de beste kleeren / expres booz het lichaam van desen Heilig gemaakt / na Goa souden sou ; waaz dooz sp geloofden / of immers de Koninginne diers maakten / dat desen Heilig zoo bysonder sou verheerlijkt en in sijn schik zijn / dat hy zig opentlijk in den Hemel van de gunst van Hare Majestelt beroemen sou.

Aanmerkingen,
en regtvaardige
ressentimenten
van den Auteur,
over dit voorverhaalde.

Grooter blyken van onbeschaamdheid en bedziegerie gelsobe ik niet / dat iemand sou konnen geben : en egter is dit slag van luiden hier zoo geagt / dat men zich niet ontzet / haaz by uitstekendheid de eernaam van Apostelen toe te leggen. Maaz een van beiden dunkt my ontwofelbaar vast te zijn / of dat dese luiden geheel geen geweten hebben / of datse zig behoorden te schamen / wanneer se bedenken / hoe onbedwoozdelijk sp zig op die wyse aan God / en aan haren ebennaasten versondigen : aan God / om datse met spnen Heilgen dienst de spot stecken : aan haaz ebennaasten / om datse hem op een deerlijke en erbarmens waazdige wyse misseiden. En om myn hert regt upt te spzecken / ik weet niet of 'er wel een gereeder middel te bedenken is / om iemand tot ongoddisterie te doen verballen / als met sulke notoire schelmstukken en bedziegerien / onder den schyn van een allerfuitberste Godsdienstigheid te plegen. Cato plag te seggen / dat hy sig verwonderde / hoe den eenen Haruspex , of Waazsegger / den anderen aan kon zien / sonder te lachen ; wetende wat bedziegerien hier onder gepleegd werden. Maaz wat sullen wy van dit slag van luiden seggen ! van lufden / segge ik / die den allerheiligsten Naam van Jesus op haaz boozhoofd dzagen / als eertijds de Priesters van het oude Verbond die van Jehova : van luiden / die zig souden geergerd houden / indien men den oozspzong van haaz benaminge / dat is / van Jesuiten , ergens anders / als van den Naam van Jesus afsette : ja van luiden / die booz de schzanderste Politijken / en booz de booznaamste boozstanders van

de Roomsche Kerke / worden aangesien / Synthese bequaam / om diergelyke uit te voeren ; wat heeft men dan niet van andere te verwagten !

Ik kan bezoppen / dat diergelyken dingen door de tyden van de Refor-
matie gepleegd wierd / doe de wereld in eendiepe onkunde / en in een af-
groot van wanstallige bygeloobigheden / verzonken lag : maar zulks
te sien gebeuren / na dat het licht van het Evangelium aan alle kanten
is opgegaan ; na dat de wereld van zoo veel boozwoerden / en de Kerke
van zo veel bygeloobigheden / gezuiverd is / is ters 't welk nauwelijks
van een heiligheids goddeloosheid te ontschuldigen is. Doegd hier
by / dat het dese Messieurs niet genoeg is / de gemeene man / die al-
les zoo nauwkeurig niet onderzoekt / op die manier te misleiden : maar
dat zelfs Koningen / en Verkroonde Hoofden / van de welke sy alle gunst /
goedertierenheid / en Weldaden genteren / het boozwoerd van haaz be-
dziegertien en extravagantiën wesen moeten.

En om H. Ed. dit door een nader boozbeeld aan te toonen / siet daar Een an-
den booznaamsten inhoud van een Request / aan de eigenste Konin- der voor-
ginne gepresenteert / door den Vader Balchazar Duarte, Procureur Ge- beeld,
neraal door de Jesuiten van Brasil / aan het Hof van Itzabon / ter sel- nog buit-
ber tijd wanneer sy haaz het Leven van Franciscus Xavier, op Haaz tenspoo-
Majesteits verzoek / door den vermaazden Jesuit Antony Viera, 't riger als
zamen gesteld / overgaf : zynde al het gene ik H. Ed. tot hier toege- het voor-
zegt hebbe / uit de Schryften van den selven Dietsa getrouwelikh van gaande.
my aangehaald.

Het behage U Majesteit, zoo luiden de woorden van het Request /
Uwen Xavier aan te nemen, die altijd volkomen de uwe is, omdat
uwe Majesteit altijd volkomen de sijne is, en dat door een nieuwe en
wonderbaarlyke overgang van de Ziele van Xavier in uwe Majesteit, en
van de Ziele van uwe Majesteit in Xavier, dat zelfs u lieder Zielen met
den anderen geconfondeert zyn, tot zo verre dat wanneer men den naam
van Xavier hoord noemen, men niet en weet, of men den Apostel van
het Oosten, dan of men de Koninginne van Portugaal, daar door ver-
staan moet. 'T geen het zeekerste hier van is, is, dat de selve gedachte ons
op de selve tijd twee namen te binnen brengd, waar tussen zoo groo-
ten connexie is, dat niemand aan U Majesteit gedenken kan, zonder
met een aan Xavier te denken.

Hier van daan is het, dat zeeker Notaris, eenige maanden geleden,
U Majesteits naam zullende schryven, door een gelukkige en aange-
name vergiffinge, in plaats van Isabella, Xavier itelde.

De autoriteit van dit openlyke instrument zou in de toekomstige
eeuwe zeerlyk in twyfel getrokken worden, indien al de wereld die
aangename transmigratie van Uwe Majesteit in Xavier niet bekend

was; de welke nooit zal doen twyffelen, dat Maria Sophia Isabella; en Maria Sophia Xavier, niet een en de selve persoon is:

Staat dan toe, Grootmagtige Koninginne, dat men U Majesteit door een publyke Acte een naam geeft, van de welke gy van te voren reeds in possessie waard, en waar toe gy by wege van prescriptie een regtvaardige aanspraak had, zelfs met volkomen toestemminge en overgifte van sijn eerlten eigenaar.

Maar Uwe Majesteit en laat sig niet genoeg en met de enkele glorie, van zulken vermaarden naam te bezitten; U Majesteit egaleert sig de selve wat meer, door een over een komste en even waardigheid van desselvs daden. Getuige het Beeld van den Heyligen Xavier, het welke onder alle andere heilighdommen, als een zonne onder de Planeten, uwe Armbanden verciert ende verheerlykt. Want niet te vreden zynde, dat gy den zelyen in u herte had uitgedrukt, zoo hebt gy, als een geestelyke Bruid, sijn Beeltenis op u armen gedrukt; daar hy zyn Zegel, sijn merkteeken van liefde, en een altijd durendend indruk heeft; waar van daan een hemelse en boven natuurlyke kragt in alle Uwe Majesteits daden invloeid.

Wat zal ik zeggen van de verscheidenheid, en van de menigvuldigheid der eerbewysingen, de welke het U Majesteit behaagd, aan den Heyligen Xavier te toonen? sijnde U Majesteits liefde nooit vrugbaarder geweest in iets uit te vinden, als sedert dat de selve verscheidene nieuwe methodes, om hem te verheerlyken, heeft uitgevonden.

De groote distantie zoo ter Zee als te Lande, laat Uw Majesteit niet toe, om sig als een Koninglyke Pelgrim by 't graf van desen Heilig te vertoonen: hoewel 'er u herte; zoo seer toegeneigd is, dat gy, indien het mogelijk was, het selve doen zoud, al was het met perykel van u leven.

Maar u Koninglyke mildadigheid heeft sig uytgestrekt, ter plaatse daar haar geheiligde persoon niet genaken kon: hebbende Uwe Majesteit aan haren Xavier, als een onderpand van liefde, een seer kostelyk pak van Priesterlyke kleederen gezonden, met de welke hy sig, als gedurig levende na sijn dood, op zulken heerlyken wyse kan opschikken, als het zoo eenen betaamd, die over de onsterfelijkheid zeegepraald. Met kleederen, zegge ik, als het zoo eenen betaamd die van het verderf bevrijd is; Wit, als voor een Biegt-Vader; met rood geborduurd, als voor een Martelaar van liefde: en op dat 'er niets aan het